

[This question paper contains 4 printed pages.]

Sr. No. of Question Paper : 717

D

Your Roll No.....

Unique Paper Code : 213657

Name of the Course : B.A. (Prog.) Sanskrit Language

Name of the Paper : Paper – 4, (Sanskrit and Culture)

Semester : VI

Duration : 3 Hours

Maximum Marks : 75

Instructions for Candidates

1. Write your Roll No. on the top immediately on receipt of this question paper.
2. Answer all questions.
3. Unless otherwise required in a question, answers should be written in Sanskrit or in Hindi or in English; but the same medium should be used throughout the paper.

छात्रों के लिए निर्देश

1. इस प्रश्न-पत्र के मिलते ही ऊपर दिए गए निर्धारित स्थान पर अपना अनुक्रमांक लिखिए ।
2. सभी प्रश्नों के उत्तर दीजिए ।
3. अन्यथा आवश्यक न होने पर इस प्रश्न-पत्र का उत्तर संस्कृत या हिन्दी या अंग्रेजी किसी एक भाषा में दीजिये, लेकिन सभी उत्तरों का माध्यम एक ही होना चाहिए ।

1. निम्नलिखित की व्याख्या कीजिए :

(5)

Explain the following :

समानो मन्त्रः समितिः समानी समानं मनः सह चित्तमेषाम् ।

समानं मन्त्रमभि मन्त्रये वः समानेन वो हविषा जुहोमि ॥

अथवा (OR)

ॐ भूर्भुवः स्वः । तत्सवितुर्वरेण्यम् । भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् ।

P.T.O.

2. शान्तिपाठ का महत्त्व बताइए । (5)

Describe the importance of शान्तिपाठ.

3. निम्नलिखित की व्याख्या कीजिए : (5)

Explain the following :

सुषारथिरश्वानिव यन्मनुष्यान्नेनीयतेऽभीशुभिर्वाजिन इव ।

हृत्प्रतिष्ठं यदजिरं जविष्ठं तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥

अथवा (OR)

यस्मिन्नृचः सामयजूषि यस्मिन् प्रतिष्ठिता रथनाभाविवाराः ।

यस्मिंश्चित्तं सर्वमोतं प्रजानां तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥

4. निम्नलिखित की व्याख्या कीजिए : (5)

Explain the following :

यस्तु सर्वाणि भूतान्यात्मन्येवानुपश्यति ।

सर्वभूतेषु चात्मानं ततो न विजुगुप्सते ॥

अथवा (OR)

तदेजति तन्नैजति तदूरे तद्वन्तिके ।

तदन्तरस्य सर्वस्य तदु सर्वस्यास्य बाह्यतः ॥

5. ईशावास्योपनिषद् का सार अपने शब्दों में लिखिए । (5)

Write the summary of ईशावास्योपनिषद् in your own words.

अथवा (OR)

ईशावास्योपनिषद् के अनुसार 'आत्मा' की संकल्पना पर अपने विचार व्यक्त कीजिए ।

Elaborate the concept of आत्मा according to the ईशावास्योपनिषद् .

6. निम्नलिखित की व्याख्या कीजिए : (5)

Explain the following :

अथ यदि ते कर्मविचिकित्सा वा वृत्तविचिकित्सा वा स्यात् । ये तत्र ब्राह्मणाः सम्मर्शिनः । युक्ता अयुक्ताः । अलूक्षा धर्मकामाः स्युः । यथा ते तत्र वर्तेरन् । तथा तत्र वर्तेथाः । अथाभ्याख्यातेषु । ये तत्र ब्राह्मणाः सम्मर्शिनः ।

अथवा (OR)

देवपितृकार्याभ्यां न प्रमदितव्यम् । मातृदेवो भव । पितृदेवो भव । आचार्यदेवो भव । अतिथिदेवो भव । यान्यनवद्यानि कर्माणि । तानि सेवितव्यानि । नो इतराणि । यान्यस्माकं सुचरितानि । तानि त्वयोपास्यानि । नो इतराणि ।

7. निम्नलिखित की व्याख्या कीजिए : (6)

Explain the following :

आजगाम ततो ब्रह्मा लोककर्ता स्वयं प्रभुः ।
चतुर्मुखो महातेजा द्रष्टुं तं मुनिपुङ्गवम् ॥

अथवा (OR)

मा निषाद प्रतिष्ठां त्वमगमः शाश्वतीः समाः ।
यत् क्रौञ्चमिथुनादेकमवधीः काममोहितम् ॥

8. रामायण के बालकाण्ड के अनुसार तमसा नदी का वर्णन कीजिए । (5)

Describe तमसा river according to the बालकाण्ड of रामायण.

9. निम्नलिखित की व्याख्या कीजिए : (6)

Explain the following :

नित्यं सन्तः कुले जाताः पावकोपमतेजसः ।
क्षमावन्तो निराकाराः काष्ठेऽग्निरिव शेरते ॥

अथवा (OR)

न विश्वसेदविश्वस्ते विश्वस्ते नापिविश्वसेत् ।
विश्वासाद् भयमुत्पन्नं मूलान्यपि निकृन्तति ॥

10. विदुर किस प्रकार के राजा को श्रेष्ठ कहते हैं ? (5)

Who is the best ruler according to Vidura.

अथवा (OR)

विदुर के अनुसार किस प्रकार का मनुष्य हानिकारक होता है ?

What type of people are harmful according to विदुर ?

11. निम्नलिखित की व्याख्या कीजिए : (6)

Explain the following :

योजनानां सहस्रं तु दीपोऽयं दक्षिणोत्तरात् ।

पूर्वे किराता यस्यान्ते पश्चिमे यवनाः स्थिताः ॥

अथवा (OR)

उत्तरं यत्समुद्रस्य हिमाद्रेश्चैव दक्षिणम् ।

वर्षं तद् भारतं नाम भारती यत्र सन्ततिः ॥

12. विष्णुपुराण के अनुसार भारतभूमि किस प्रकार कर्मभूमि है ? (5)

How भारतभूमि is कर्मभूमि according to विष्णुपुराण ?

अथवा (OR)

विष्णुपुराण के अनुसार भारतवर्ष का भौगोलिक वर्णन कीजिए ।

Explain geographical description of भारतवर्ष in accordance with विष्णुपुराण.

13. निम्नलिखित की व्याख्या कीजिए : (6)

Explain the following :

सम्पूज्य वरुणं विष्णुं पर्जन्यं तत्समाचरेत् ।

अरिष्टाशोकपुंनागशिरीषाः सप्रियंगवः ॥

अथवा (OR)

स्थानात्स्थानान्तरं कार्यं वृक्षाणां द्वादशावरम् ।

विफलाः स्युर्घना वृक्षाः शस्त्रेणाऽऽदौहि शोधनम् ॥

14. अग्निपुराण के अनुसार भूमि के शुद्धीकरण की विधि लिखिए । (6)

Write the method of purification of land as per अग्निपुराण.

(200)